

ויראו את אלוהי ישראל כמעשה לבנת

הספיר וכעצם השמים לטוהר

1. שמות פרק כד

(ט) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל:

(י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר:

(יא) ואלאצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו: ס

1. רש"י שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

כמעשה לבנת הספיר - היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל, שהיו משועבדים במעשה לבנים:

וכעצם השמים לטהר - משנגאלו היה אור וחדוה לפניו:

2. מדרש אגדה (בובר) שמות פרשת משפטים פרק כד סימן י

: כמעשה לבנת הספיר. מלמד שהציצו בשכינה ונתחייבו כלייה. וזהו מעשה בן זומא שהציץ ונפגע, וכן אמר ר' עקיבא לתלמידיו לכשתגיעו לאבני שיש אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים ק"א ז):

3. ריקאנטי שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

(י) כמעשה לבנת הספיר [שם י]. אין מלת לבנת מורה על לובן, והספיר הוא אדום שנאמר [איוב כ"ח, ו'] מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו, דוגמת השכינה שהיא אש אוכלת אש, ולא היה מדמה אותה ללובן, רק מלת לבנה הוא מלשון לבינה.

4. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יז עמוד א

דרש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לב' מצות: חוט של תכלת, ורצועה של תפלין. בשלמא רצועה של תפלין, דכתיב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ותניא ר"א הגדול אומר: אלו תפלין שבראש, אלא חוט של תכלת מאי היא? דתניא, היה ר"מ אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, שנאמר: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר, וכתיב: כמראה אבן ספיר דמות כסא.

5. ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא קא

מצינו שהספיר של לוחות של משה היה שנאמר בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים (דברים י א) [ובמקום אחר הוא אומר והלוחות מעשה אלהים המה (שמות לב טז) ואומר] ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שם /שמות/ כד י) מקיש מעשה למעשה מה מעשה האמור להלן של ספיר אף מעשה האמור כאן של ספיר.

6. זוהר כרך ב (שמות) פרשת משפטים דף קכז עמוד א

ויראו את אלהי ישראל דייקא כמה דאמינא, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר כחזו אבן טבא דזמין קודשא בריך הוא למבני מקדשא דכתיב (ישעיה נד) ויסדתיך בספירים:

7. תולדות יצחק שמות פרק כח

"ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" וידוע שנפש בעלי התורה צרורה בצרור החיים תחת כסא הכבוד שכתוב בו [יחזקאל א כו] "כמראה אבן ספיר דמות כסא", והתכלת צבע של ענוה ושפלות, לא גאוה

כאדמימות וירקות, וסגולתה שהיא טובה להאיר עינים ולכן מעבירים אותה על העינים, וכן התורה מאירת עינים, והאבן הזו תועיל לכל כאב ונפיחה באי זה מקום שתהיה בגוף, וכן התורה מרפא לכל הגוף ואמרו רז"ל [עירובין נד א] חש בראשו וכו'. וזבלון על יהלום, ונקראת פ"רלה בלע"ז, והיא לבנה על שם שהכסף לבן והוא סימן לעושרו של זבלון שנאמר [בראשית מט יג] זבלון לחוף ימים, לכן ניתנה לו והיא מצלחת בפרקמטיה, וסגולתה שמביאה שינה על האדם שנאמר [שם ל כ] הפעם יזבלני אישי.

8. משנת רבי אליעזר פרשה יד עמוד 264

ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, כספירינון הזה. לפיכך צוה הקדוש ברוך הוא את ישראל להניחו על טליתיהן, וכאלו הן מסתכלין בכסא הכבוד, ומתיראין ממי שאמר והיה העולם.

9. תרגום יונתן שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

(י) וזקפו נדב ואביהוא ית עיניהון וסמון ית איקר אלהא דישראל ותחות אפיפורין דריגלוי דמיצע תחות כורסיה הי כעובד אבן ספירינון מידכר שעבודא דשעבידו מצראי ית בני ישראל בטינא ובלבנין והוון נשיא בטשן ית טינא עם גובריהון הות תמן ריבא מפנקתא מעברתא ואפילת ית עוברא ואיתבטש עם טינא נחת גבריאיל ועבד מניה לבינתא ואסקיה לשמי מרומא ואתקניה גילוגדק תחות אפיפורין דמרי עלמא זיויה הי כעובד אבן טבא והי כתקוף שפר שמיא כד הינון ברירין מן ענניא:

10. כתר יונתן שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

(י) וישאו נדב ואביהוא את עיניהם ויראו את כבוד אלהים של ישראל ותחת הדום של רגליו שמוצע תחת כסאו כמו מעשה אבן ספירים מזכיר שיעבוד ששיעבדו מצרים את בני ישראל בטיט ובלבנים והיו נשים דשות את הטיט עם אנשיהם היתה שם נערה מפונקת הרה והפילה את עובריה ונודש [נרמס] עם הטיט ירד גבריאיל ועשה ממנו לבנה והעלהו לשמי מרום והתקינו משען [ספסל] תחת הדום של אדון עולם, זיוו כמו מעשה אבן טובה וכמו חוזק יופי השמים כאשר הם נקיים [טהורים] מעננים:

11. חזקוני שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

(י) ויראו את אלהי ישראל במראה ובנבואה. כמעשה לבנת הספיר יש ספיר שחור וזה ספיר כעין לבן והוא כעין תכלת בלוי"ז בלע"ז ולפי שאין ספיר ניכר לכל אדם חזר ונתן לך סימן בו שהוא ניכר לכל. ומהו עצם השמים לטוהר הוא מראה השמים כשהם זכים וטהורים מעננים כדכתיב ורוח עברה ותטהרם. לבנת לשון לובן. דבר אחר לבנת הספיר לשון לבנה. אמר ר' עקיבא עבדי פרעה היו דוחקין ומכין את ישראל כדי לעשות להם תוכן לבנים בכפל שנאמר תוכן לבנים תתנו והמצרים לא היו נותנים להם תבן והיו צריכים לקושש קש במדבר ואותו קש היה מלא קוצים וברקנים והיה הקש נוקב את עקביהם והיה הדם מתבוסס ומתערב בטיט, ורחל בת בנו של מתושלח היתה הרה ללדת ורומסת בטיט עם בעלה עד שיצא הולד ממעיה ונתערב עם המלבן והיתה צועקת על בנה ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד וירד מיכאל ונטלהו והעלהו לפני כסא הכבוד ועשה אותו מלבן ונתנו למטה מרגליו של הקדוש ברוך הוא, הוא שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. פירוש לבנה שנעשית משפיר היולדת. וכעצם לשון מראה כמו אדמו עצם מפנינים.

12. רבינו בחיי שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י

(י) ויראו את אלהי ישראל. הכוונה בזה על הכבוד האחרון שהזכירו למעלה, ולכך הוסיף בו "את" שהוא השכינה, שה' המיוחד שהוא אלהי ישראל כתוב בו: (להלן לג, כ) "כי לא יראני האדם וחי", ולכך תרגם אונקלוס: וחזו ית יקר אלהא דישראל, והוא הכבוד שראה יחזקאל: (יחזקאל א, כו) "כמראה אדם עליו מלמעלה", כי ראה תחלה חיות הקדש והאופנים למטה אצל החיות, וחזר וראה הרקיע הנטוי על ראשי החיות, וראה הכסא על הרקיע, (שם) "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה":

ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר. ע"ד הפשט יבאר הכתוב, כי משה ואהרן ובניו ושבעים הזקנים ראו עתה במעמד הר סיני אלהי ישראל על הכסא, והכסא על הרקיע, והוא הרקיע הנטוי על ראשי החיות אמר תחלה "ותחת רגליו" שהוא הכסא, וכן תרגומו: כורסיה יקריה, והזכיר "כמעשה לבנת הספיר" כי

כן כתוב: (יחזקאל א, כו) "כמראה אבן ספיר דמות כסא", וספיר הוא אבן יקרה לבנה, לדעת רבינו סעדיה גאון ז"ל, וע"כ אמר "לבנת" מלשון לובן, וענינו זכות גדול שהאור נראה מאחוריו.

אבל דעת החכם ר' אברהם ז"ל, כי ספיר הוא תכלת ואמר כי "לבנת" אינו מלשון לובן אלא כלשון: (יחזקאל ד, א) "ואתה קח לך לבנה", ואמר "לבנת הספיר" כמו שראה יחזקאל (שם א, כו) "אבן ספיר", והעד על פירושו זה שאמר "כמעשה" ולא אמר "כמראה לבנת" או "כעין לבנה" כי על גון הלובן אין לשון "כמעשה" נופל בו, ויהיה באור הכתוב כי היו רואים כסא הכבוד כמעשה לבנת של ספיר זך ובהיר, ותחת אותו כסא שהוא "כמעשה לבנת הספיר" ראו "עצם השמים לטוהר" והוא הרקיע כעין הקרח הנורא הנטוי על ראשי החיות, ומזה הזכיר יחזקאל: (שם י, כ) "היא החיה אשר ראיתיו" וגו', רצונו תחת הרקיע והרקיע תחת הכסא, והכסא תחת אלהי ישראל, אבל הכתוב קצר בזה.

וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפירושו כי הכתוב תפש דרך קצרה שהרי למעלה מן החיה רקיע, למעלה מן הרקיע הכסא, למעלה מן הכסא אלהי ישראל.

ומה שהזכיר "עצם השמים" ולא הזכיר חיות הקדש אשר תחתיו, יתכן לפרש כי רצה להסתירם לפי שמשם היה החטא לישראל ששמטו אחד מטטרמולין שלו והכעיסוהו בו.

וע"ד המדרש: (ויק"ר כג, ח) "כמעשה לבנת הספיר", כדי לזכור שעבוד של ישראל בלבנים. ובאור הענין ללמד שהקב"ה מצר כשהאומות מצירין לישראל והוא מה שאמרו: (ספרא בהר פרק ט, ד) כל המשעבדם מלמטה כאלו משעבדם מלמעלה. ומזה הענין הוא מה שכתוב: (לעיל ג, ז) "כי ידעתי את מכאוביו", ומזה אמרו בירושלמי דמסכת סוכה: (ירושלמי סוכה ד, ג) מעשה אין כתיב אלא "כמעשה", היא וכל ארגליא שלה היא והסל והמגרפה, ע"כ, ושבעים זקנים אלו הם השוטרים המוכים על הצבור להקל מעליהם עול הלבנים, ולכך זכו מדה כנגד מדה להשיג כמעשה לבנת הספיר.

וע"ד החכמה: "כמעשה לבנת הספיר", היא השגה במראה הנבואה אמתת החומר הראשון התחתון שהיה משלג שתחת כסא הכבוד, והוא שדרשו ז"ל: (פדר"א ג) שמים מהיכן נבראו, מאור לבושו, שנאמר: (תהלים קד, ב) "עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה", הארץ נברא משלג שתחת כסא הכבוד, שנאמר: (איוב לז, ו) "כי לשלג יאמר הוא ארץ" וגו'; ואונקלוס שתרגם ותחות כורסיה יקריה, עשה רגליו שבים אל הכסא. ומלת רגליו סבותיו כמו: (יחזקאל א, ז) "ורגליהם רגל ישרה", (זכריה יד, ד) "ועמדו רגליו", והכוונה בו שהחומר הוא מאצלו והוא סבתו המחייב מציאותו, והוא בראו וחדשו אחר העדרו. ואמר "כמעשה" לפי שהחומר מתפעל ומקבל צורה, ואמר "לבנת" כי הלובן ההוא שתחת הכסא היה חומר לארץ, ולא אמר "כלבנת הספיר" לפי שאין הכוונה במראה הלובן, כי הספיר אינו לבן, כי אם היה לו מראה לובן לא היה מראה המראים כלן ולא היה מקבלן מאחוריו, אבל הוא נעדר מכל מראה ולפיכך הוא מקבל כל מראה, כן החומר הוא נעדר הצורות כלן ואין לו דמות וצורה כלל על-כן הוא מקבל כל צורה וצורה, וזה דעת הרמב"ם ז"ל בספר המורה בחלק שני פרק כ"ו ע"ש.

וע"ד הקבלה: "כמעשה לבנת הספיר", ידוע אצל חכמי המרכבה כי כסא הכבוד מיוסד מג' יסודות: אש, רוח, מים, שהם נאצלים מג' מדות: חסד, דין, רחמים, והם ג' מראות: לבן, אודם, תכלת, ותן אל לבך כי הזכיר לבנת על מראה הלובן, וספיר על מראה האודם, וכעצם השמים על מראה התכלת, ולכך תרגם אונקלוס ותחות כורסי יקריה, והוא שאמר: (סוטה יז א) התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד.

וראו שתתבונן איך הזכיר "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" שהוא באור גמור כי יש תחת הכסא "כמעשה לבנת הספיר" שהוא כסא אחר, וזהו יורה על שני כסאות, והנה הדבר אמת ויציב כי יש כסא לכסא, ועל כן גלה לך הכתוב בפירושו כי תחת הכסא העליון יש כסא אחר שהוא "כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים", ושלושה יסודות לכל כסא וכסא הרי ששה, וזהו סוד הכתוב הנזכר בכסא שלמה: (מלכים - א י, יט) "שש מעלות לכסא" וגו', וכתוב: (דברי הימים - א כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה'", כי רצה שלמה בחכמתו הגדולה לכלול בכסאו מעלות שני הכסאות, שעליהם נאמר בעת רצון: (תהלים קכב, ה) "כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד", ונאמר בשעת הכעס: (דניאל ז, ט) "עד די כרסון רמיו".

ויש שפירושו "כמעשה לבנת הספיר" כי המשיל השגת האצילות לענין הספיר הלבן שהוא מראה מה שבתוכו שהוא פנימי ונסתר שם, והפנימי הזה הנסתר הוא נראה מתוך החיצון אבל עצמותו אינו נראה ואינו נודע לעצמו, וזהו: (לעיל ו, ג) "וארא אל אברהם" וגו', כי הפנימי הנסתר נראה אל הרואים כספיר

אבל לא נודע להם, ועל כן יבאר הכתוב השגתה במשל יפה מאד יובן ממנו הנמשל, וזהו לשון "כמעשה" בכ"ף הדמיון כי ענין ההשגה בהם, גם בכל הנביאים כלן, גם בישראל בהר סיני היא הנקראת (דברים ה, ד) "פנים בפנים", כח לפנים מכת, ולכך אמר "כמעשה" כענין מה שיעשה הספיר הלבן שהפנימי הנעלם נראה מתוך החיצון אבל עצמותו אינו נראה כי הוא נסתר ונעלם מן ההשגה, וזה מבואר.

13. אלשיך על שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י'

ראוי לשים לב מה הוא לבנת הספיר. שאם לבנה שבא ממעוּכּי הבנין, מהו ספיר. ואם הוא שהיה לפניו יתברך זכר לשעבוד לבנים של מצרים, למה הודיענו שראו זה הזקנים. ומה גם ענין ספיר. ואם הוא שהיה אבן ספירינן או דמות אבן ספיר האמור ביחזקאל (א כו) היה לו לומר דמות אבן ספיר, ולא כמעשה לבנת. ועוד אומר ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, ופירשו ז"ל (ילקוט שמעוני משפטים רמז שסב) על נדב ואביהו, והלא גם הזקנים ראו ולמה לא נאמר בהם לא שלח ידו. ועוד למה שינה שבזקנים אמר ויראו ובהם ויחזו. ועוד אומר ויאכלו וישתו, כי לא יתכן שהוא כמשמעו, כי הלא צריך התבודדות ולא יחזו בעוד אכלם בפיהם, ואם שהיא שאחרי החזיון אכלו ושתו למה נאמר:

(י) אך הנה אין ספק כי הלא כמו זר נחשב יראו את אלהי ישראל, ומי יוכל להביט את אלהי ישראל. וכמו שאמר רבי יהושע לקיסר, באמור אליו איה אלהיך, שיביט אל ניצוץ השמש ואז היחלו עיניו כהות, ואמר לו רבי יהושע זה אחד ממשמשי הקטנים (חולין נט ב). והוא מדרבנן דאסתכל ברבי חייא וכהו עיניו, וקל וחומר לשכינה. על כן אמר ויראו את אלהי ישראל. ואל תתמה על החפץ, כי הלא ותחת רגליו וכו'. והוא כי לחולשת כח ראות עיני בשר מהביט אל ספיריות רב ועצום לעוצם בהיקותו לא יוכל לראות. אמנם אם מסך זך בהתלבשות מה יושם בנתיים, יפלוש אור הגדול ההוא דרך המסך ויראה הרואה מתוך המסך, כאשר בהכות ניצוץ השמש אל מסך זכוכית שיוכל להביט בו עין אדם מהעבר מזה בצד מה. אך לראות בעצם במהות האור המכה במסך דרך המסך ההוא לא יעצר כח אם ספירי ובהיר הוא מאוד, לא יספיק מסך אחד ויצטרך שנים בהדרגה, הפנימי זך ובהיר לבן והחצון עב ממנו ובהיר מצד מה ואינו לבן בעצם למען יהיה מאסף הראות מעט, ואז על ידי שני אלה יוכל להביט דרך השתלשלות. וזה מאמר הכתוב ויראו את אלהי ישראל. ואיך עצרו כח להביט אל האלהים, לזה אמר כי והנה ותחת רגליו שני מסכים. אחד כמעשה לבנת הספיר הוא אבן ספירינן שאמרו ז"ל (שיר השירים רבה פרשה ה יד ג) שהוא אבן שכשמיקישין בו נכנס בקורנס שהוא הנקרא דיאמנטי שהוא זך ולבן, כן היה כמעשה אבן ספיר הוא מסך מלוּבש בצד מה כלבנת הספיר הוא לבניות הספיר שיש בו ספיריות. ועוד מסך אחר, הוא וכעצם השמים שאינו לבן בעצם רק מעין תכלת שמאסף הראות. ועל ידי כן ראו את אלהי ישראל. וזהו ויראו וכו' ותחת רגליו כמעשה וכו' וכעצם השמים. ולמה צריך שני מסכים, לזה אמר לטוהר בפת"ח הלמ"ד, לומר כי כל זה צריך לטוהר שהוא להשיג הטוהר ובהירות העליון הידוע שצריך להשיגו שני המסכים:

14. הכתב והקבלה שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י'

(י) ותחת רגליו כמעשה וגו'. לולי יראתי הייתי אומר שאין הדברים האלה מוסבים עליו ית', המרומם מכל אופני הגשמה לבלי תכלית, אמנם כל המאמר הזה מוסב על האנשים הנכבדים האלה אשר זכו למראה האלהית, כאשר נאמר עליהם בריש' דקרא ויראו את אלהי ישראל; והוא, כי האדם להיותו מחובר מגוף ונפש, מחלק עליון מנשמת אלוה ממעל, ומחלק תחתון השפל והנבזה בערך אל השני, והחלק הפחות הזה נקרא בשם תחת, ועז"א הנביא חבקוק ותחתי ארגז, לא אמר בלשון נסתר ירגז להורות על המקום אשר תחת רגליו אשר ירגז, אבל אמר במ"ב ארגז, ויורה על חלק התחתון אשר בו ובעצמו, והוא החלק הגשמי שבאדם (מיין אונטערער, נידריגער טהייל), ושם רגליו הנאמר כאן הוא לדעתי שם כנוי על תהלוכות רעיונות בעיונות (אידיענפאלגע), ע"ד ונתתי לך מהלכים בין העומדים, וגם רבותינו כנו את עיון התורה בלשון הליכה, כי על אם בחקותי תלכו, אמרו תהיו עמלים בתורה, והוא התהלוכות המחשבות, וכענין ויתהלך חנוך, אשר התהלכו אבותי, והתהלכתי בתוכם, וכן בב"ר פ"ב יאמרו רז"ל על פעמי הלוך המחשבות לשון זה, א"ל איני זז מכאן עד שתודיענו מאין הרגלים (ע"ש במ"כ), וקרוב לומר שמענין זה אמר קהלת, שמור רגלך כאשר תלך אל בית אלהי, והוא להשתמר מחקירות עיונות במדות עליונות בעת התפלה (ע' בספר נפש החיים לר"ח וואלאזין סוף שער ג'); ואפשר ששם רגל בעינים כאלה הם ע"ד מליצה, כמו האיש ההולך בארץ נכרי' להתודע ולהתגלות המסתורים והמטמונים המוצאים והמובאים הנעלמים מעיני מדינה אחרת יקרא בשם מרגל (אויסקונדשאפטער, געהיימניסבעאבאכטער), ככה האיש הזוכה להסתכל מראות נבואיות הנעלים

מהשגת שאר בני אדם יתואר בשם זה (ע' בתרגום פ' ועמדו רגליו על הר הזיתים, ובח"י פ' חוקת ע"פ ברגלי אעבורה), והנה יתאר המקרא פה ע"ד מליצה, את משה ואהרן אשר זכו למראה האלהית בשם רגליו, ע"ש התהלכות רעיונותיהם הרוחנית מעלה מעלה עד שזכו להסתכלות הנפלא הנעלם מעין כל חי; וטעם אמרו ותחת רגליו, החלק התחתון, ירצה החומרי והגשמי של המרגלים והמסתכלים האלה, היה כלבנת הספיר וכעצם וגו', ר"ל חלק חומריותם היה מזוכך ומטוהר עד מאד, ולסבה זו זכו להשגה גדולה ונפלאה כזאת; כנוי הוי"ו עליו ית', וכטעם אחרי ה' תלכו; ודע כי גם בלשון סורי הונח על ענין החקירה לשון עקב, כי לבאים לחקור ממסך, תרגומו ואזלין ומעקבין בית מזיגא, והוא ג"כ ענין התהלכות המחשבות.

15. רש"ר הירש שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י'

מכמה טעמים נראה, כי "לבנת הספיר" אין משמעה: "הצבע הלבן" של הספיר. בשום מקום אין הצבע הלבן בא בלשון נקבה, אלא "לָבֵן" ("מחשף הלבן" - בראשית ל, לז), ואם כן היה צריך לומר: לָבֵן הספיר. ועוד: לגבי תיאור העצמים לעולם אין "מעשה" מציין את הצבע, אלא את טיב העשייה או את הצורה שניתנה לעצם על - ידי כך: "מעשה חשב", "מעשה רשת", "מעשה שושן", "כמעשה אופן" וכיוצא באלה. ולא עוד, אלא הספיר איננו לבן כל עיקר, אלא כחול כצבע תכלת הרקיע: "ורקיע דומה לאבן ספיר" (חולין פט ע"א). משום כך אפשר ש"לָבֵנֶת" היא צורת הסמיכות של "לָבֵנָה". את הכנת הלבנים מבטא הכתוב בלשון "עשה": "ולבנים אמרים לנו עשו" (לעיל ה, טז). נמצא פירוש "כמעשה לבנת הספיר": כעשיית לבנה מעשה ספיר, או כצורת לבנה מעשה ספיר. הם ראו אפוא, ש"תחת רגליו", דהיינו לשם בניית כסא כבודו, הוֹנְחָה הלבנה אחת על - ידי הברית הזאת. כאשר היו עבדי פרעה, היה עליהם לעשות לבנים לצורך בניין עוצמת ממלכת פרעה; ואילו עתה, כשהם עבדי ה', הם עושים "לבנים" לצורך בניין מלכות שמים עלי אדמות, ו"נעשה ונשמע" שאמרו כאחד - זאת היתה הלבנה הראשונה לבניין הברית הזאת. והם ראו, שלבנה שכזאת היא מעשה "ספיר". כל דבר גשמי וארצי, שמביאים אותו בעבודה נאמנה אל הבניין האלוהי הזה, יתמזג עם תחום השמים, יתמלא טוהר השמים, ייעשה חלק מתחום השמים - וכעצם השמים לטהר.

16. מלבי"ם שמות פרשת משפטים פרק כד פסוק י'

(ויראו את אלהי ישראל. התבאר אצלי בפ' התנ"ך בכ"מ שיש הבדל בין כשיאמר שם אלהים סתם ובין שם אלהי ישראל, ששם אלהים מורה על הנהגתו הכללית אשר יסד בששת ימי המעשה, שבכל מעשה בראשית נזכר שם אלהים שהם הכחות אשר השפיע בכלל המציאות, והנהגה זו יסדה לעולם קבועה וקיימה חק נתן ולא יעבור, אבל שם אלהי ישראל מורה על הנהגה אחרת השגחית אשר בה ינהיג את ישראל, שהנהגה זו בלתי תלויה בחקות הטבע רק היא נמשכת לפי מעשה עם ה' ועבודתם, שבעת ייטיבו מעשיהם יתנו כח בגבורה של מעלה לשדד את המערכת ולהריק מצינורות של מעלה שפע וברכה בדרך נס ויתברכו עליונים ותחתונים, ועת ירעו מעשיהם יקלקלו גם סדרי המערכת ועצר את השמים ולא יהיה מטר ונהר השפע יחרב ויבש. והנה ההנהגה הטבעית שינהיג בשם אלהים תהיה ע"י השמים והמערכת והכח שיתן לצבא השמים לסובב על מעגליהם כפי רצונו ית' יהיה ע"י המלאכים מניעי השמים, והם החיות שראה יחזקאל בצפיתו במעשה מרכבה שהם מניעים את האופנים והם החיות של האופנים כמ"ש (יחזקאל א) ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים כי רוח החיה באופנים, ושם בארתי שצייר בהחיות רגלים וכנפים, וצייר בהם שלפעמים ילכו החיות על הארץ, ולפעמים יעופו בכנפיהם וינשאו מעל הארץ וינשאו האופנים עמהם, ובארתי שם שהכנפים והעפיפה מצייר עת שתהיה ההנהגה בנסים נסתרים לפי המעשה והגמול והעונש שאז יתנשאו מדרך הטבע והאופנים ינשאו עמהם, וההליכה ברגליהם מציין על ההנהגה הקבועה הטבעית שלא תשקיף על המעשים והגמול והעונש רק הטבע תתנהג כדרכה וכפי חיוב המערכת, ועוד התבאר שם שראה במעשה המרכבה רקיע על ראשי החיות כעין הקרח הנורא וממעל לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, ובארתי שם שהשיג שלמעלה מעולם החיות יש עולם הכסא ששם השי"ת מנהיג לבדו בהנהגה נסיית מופלאה שלא באמצעות האופנים, והיינו שהנסים שיושפעו משם אינם נסים נסתרים מעוטפים בדרכי הטבע ותהלוכות המערכת, רק נסים גלויים מושפעים מה' לבדו, יורדות מכסא כבודו בלי אמצעי, שאז ירופפו כנפי החיות והאופנים ידומו ויעמדו וקול הפקודה וההנהגה יוצא מן הכסא בעצמו ע"י הרפים הסובבים את הכסא שהם למעלה מן החיות, שהם יעשו שליחותם ע"י ה' בעצמו, כמ"ש ויהי קול מעל לרקיע אשר על ראשם בעמדם תרפינה כנפיהן כמ"ש"פ שם, והנהגה זו

נהג עם ישראל בהיותם במדבר ובהיותם צדיקים בארץ הקדושה שלא היתה הנהגתם ע"י המערכת או בנסים נסתרים שהוא באמצעות החיות, רק בנסים גלויים היורדים מעולם הכסא, ובארתי שם שהרקיע שעל ראשי החיות הוא המסך המבדיל בין עולם הכסא לעולם המלאכים שדרך שם תרד השפע מעולם הכסא אל החיות הפורשים כנפים למעלה לקבל השפע, וראה את הכסא כמראה אבן ספיר שהוא מוכן לקבל כל המראות, ודרך ספיריית עולם הכסא השיג וחזה השפע היורדת מהאלהות אשר באצילות העליון בשבעה גווני הקשת כמ"ש (שם) כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וגו', ונקרא אבן ספיר על שם הספיריית ועל שם שמושך הכח מהספירות שלמעלה המצוירים במדותיהם כמראה אדם כמ"ש נעשה אדם בצלמנו. ואמרו חז"ל גדול כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה שנאמר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם כמ"ש במק"א. והנה בעת שתהיה ההנהגה ע"י המערכת לבד בכח שניתן להם מששת ימי בראשית נקרא בשם אלהים סתם, אמנם בעת שינהג הנהגה השגחית נקרא בשם אלהי ישראל, וע"כ במרכבה הראשונה שראה יחזקאל שציר גם זמן שהחיות מהלכות ברגליהם שהוא בעת שינהיגו הנהגת הטבע שאז לא ישאו כנפים אמר ואראה מראות אלהים, ואז ראם כחיות ופני שור מהשמאל, אבל במרכבה השניה שראה (שם סימן יו"ד) שמנהיגים הנהגה למעלה מן הטבע ושם נהפך פני שור לפני כרוב, וקראם בכל הפרשה בשם כרובים, יען משתמשים בכנפיהם להגביה עוף למעלה מן המערכת, קראו בכל הפרשה בשם אלהי ישראל, ואמר בסוף הפרשה (שם י) וישאו הכרובים את כנפיהם וירומו מן הארץ וגו' וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה, ועפ"ז אמר פה ויראו את אלהי ישראל שהזקנים השיגו הנהגת ה' שנהג עמהם אז שהיתה הנהגה נסיית למעלה מן המערכת שבזה נקרא אלהי ישראל לא בשם אלהים סתם, וראו תחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, שכבר באר במו"נ שהרגל ברוחניות מורה על המסובב ממנו, כי השיגו שהשפע יורד מעולם האצילות אל עולם הכסא, שהוא תחת רגליו שלשם תגיע השפעתו, ראו שתחת עולם האצילות שעל הכסא הוא עולם הכסא שראוהו כמעשה לבנת הספיר, והוא עצמו מה שראה יחזקאל כמראה אבן ספיר דמות כסא, רק שיחזקאל ראה כמראה אבן והם ראו כמעשה לבנת, שיש הבדל בין אבן ובין לבנה, שהאבן מתהווה בטבע לא ע"י מעשה בני אדם, והלבנה עשויה ע"י בני אדם רומסים בחומר, כי בעת שראה יחזקאל את המרכבה, לא התנהגה ההנהגה הזאת של עולם הכסא שהוא לפי ההנהגה הנסיית, ויחזקאל ראה רק את מראה לא את הנהגתה וע"כ נראה כאבן העשוי מכבר בלא מעשה ב"א, ואמר כמראה אבן ספיר לא כמעשה, אבל בעת שראו הזקנים את המרכבה, אז היתה ההנהגה בדרך הנסיי שופעת מעולם הכסא לפי מעשה הדור וצדקתם, לכן ראו לבנת הספיר שהלבנה נעשה ע"י ב"א, והדור ההוא זכו לזה אז ע"י הלבנים שעשו במצרים וקושי השעבוד, כמ"ש חז"ל שעי"ז נדדכנו והוכנו אל ההנהגה הזאת הפלאית, ע"כ ראו כמעשה לבנת הספיר, וראו שבעת מתנהג בדרך הנס הגמור הוא כמעשה לבנת הספיר שהוא דמות כסא כבודו שאז לא תרד ההשפעה ע"י החיות והאופנים. וכעצם השמים, ר"ל שגם בעת שיעשה נסים נסתרים שזה יהיה ע"י המערכת, אינו ע"י האופנים לבד לפי מה שמתנהגים בדרך הטבע, רק כעצם השמים לטהר שהחיות הם עצם ועצמות וחיות של השמים, והם יש בהם שתי מדרגות, בעת הליכה שאז ינהיגו כפי הטבע, ובעת עפיפה שאז יקבלו מעולם הכסא כנ"ל, וראו שהוא כעצם השמים בעת שהוא לטוהר, היינו שמושך השפע ממקום טהור וזכור מספיריית הכסא, זה היה השגת הזקנים, לכן אמר ויראו את אלהי ישראל, כי כל השגתם היתה מצד שהוא אלהי ישראל מתנהג בדרך הנסיי, ואמר ויראו, כי ראו באספקלריא שאינה מאירה כמש"פ חז"ל עמ"ש ישעיה ואראה את ה' יושב על כסא (ישעיה ו'), כי גם ישעיהו השיג השגה זאת כמש"פ בפי' מעשה מרכבה:

17. ספר העיקרים מאמר ד פרק ל

אמר הר' אהרן ז"ל כי כשיגיע זמן תחית המתים יחדש הקדוש ברוך הוא לכל אחד מהצדיקים גוף אחר באותו מזל לגמרי שהיה לכל אחד ואחד מהם תחלה שוה בשוה, ויעמדו ויאכלו וישתו ויולידו ויעשה כל אבר ואבר שבגוף כל אחד מהם פעולתו הראויה לו ויקבל כל מה שראוי לו ויזון בראוי לו ויעשה כל מה שראוי לו בלי שום מונע בין מבפנים בין מבחוץ, וכן יהיו כל האנשים שיהיו אחר אותו זמן, ועל כן יהיה כל גוף וגוף מהם בתכלית בריאותו שאפשר לו להשיג כפי מזגו ובתכלית השלמות שאפשר לו להשיג, וכן כל אחד ואחד לפי מדרגתו, ואחרי זה לימים רבים אחר שהשיגו תכלית השלמות שאפשר להם להשיג כל אחד ואחד לפי מדרגתו ראשון ראשון, כאשר יושג זה השלמות שאפשר לו להשיג, הרי זה לחפצו ולדעתו יעלה לענין אליהו, וענין זה שעתיד חומר גופן שהוא חומר ד' יסודות להשתנות ולקבל תכונה אחרת, ויהיה חומר גופן כעין יסוד פשוט קיים קל התנועה בהיר במראה כמעשה לבנת הספיר נעלם הראות כענין אליהו, מוכן לקבל זוהר אלהים ואור פני מלך חיים

כמעשה הלבנה שהוא גוף מקבל אורה, ועל כן אמרו בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן, רצה לומר לצדיקים, שהם עתידים להתחדש כמותה, רצה לומר אחר תחית המתים שישתנה גופם ויקבל תכונה אחרת.

18. בעל שם טוב שמות פרשת משפטים

כא. ויראו את אלהי ישראל. פירוש, שהשיגו דבר זה כי, ותחת רגליו, פירוש על ידי מה יוכל האדם להיות תחת רגליו היינו שיוכל להיות (מרכבה אל אלהי ישראל, זהו על ידי, כמעשה לבנת הספיר, אם מזכך חומרו כמעשה לבנת הספיר, שיהיה עירוב ושיתוף גוף ונפש, וגם עושה כמעשה לבנת הספיר שמפוצץ הפטיש, כמו שנאמר (ירמיה כ"ג, כ"ט) וכפטיש יפוצץ סלע, ובמסכת שבת (פ"ח ב) פירשו התוספות דסלע ספיר מפוצץ הפטיש, וכן הוא ברמז לפוצץ היצר הרע (קידושין ל"ב) אם ברזל הוא מתפוצץ, ועל ידי זה יזכה שיהיה וכעצם השמים לטוהר, וכמו שכתוב (דניאל י"ב, ג') והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו': (כתר שם טוב ח"ב דף י"ד ע"ב)

19. מראה יחזקאל במדבר פרשת בהעלותך

והנ"ל דהנה כתיב [שמות כד י'] ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהור, ואפשר שלכך יסדו לנו חכמ"ל לומר בהיכל לבנת הספיר מה רבו מעשיך ה' ובהיכל עצם השמים לטהור אומרים וכלם פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה, וצ"ל דהלא טהרה מביאה לידי קדושה [ע"ז כ ב] והול"ל קודם בטהרה, אבל הענין הוא דלגבי המלאכים שהם אינם פועלים בעצמם לבוא למדריגות הללו רק שהם נבראים כך והקב"ה מצמצם אותן והאציל שכלי נבדלים וע"כ בהם הקדושה קודם ואח"כ טהרה שזהו מלעילא לתתא, ומשא"כ גבי בני אדם נהפוך הוא שהאדם הוא בעצמו צריך לעבוד בכל כחותיו קודם שיבא לידי קדושה, וכמ"ש רשב"י זהירות מביאה כו' וע"כ טהרה מקודם ואח"כ הקדושה, ולא כמו שחושבין כמה בני אדם שרוצים לדבק את עצמם בשעת התפלה ולהתפלל בהתלהבות ונדמה בעיניהם שיש להם דביקות ובאמת הכל דמיונות שוא כי הדביקות הקדושה צריכה לבוא מאיליה ע"י שיקשטו מדותיהם ביראת ה' כל היום בכל דבר שעוסקין ולא לדבק את עצמו רק בשעת התפלה, וזה"ש ותחת רגליו כי הדום רגליו נקרא עוה"ז, שבשעת עסקם בעניני עוה"ז והיינו כמעשה לבנת הספיר שרומז על עבודת ואז ממילא אח"כ כעצם השמים לטהור.

20. שמונה קבצים / קובץ ג / רג.

רג. עינו גדול יש לנכנס מתוך הרחבה גדולה של עינינו טהורים, ממוזגים ברגש ושירה כלילת תפארת, אל תוך הקצובות ההלכותיות, שהן שחורות כעורב. אע"פ שזהו יפיו ועוזו קדשו, למשול בעולם המלא מחשכים, זוהמות, ותסיסות מהומיות. אבל בעל הנשמה, המפוארת בהדר קדשה, הוא מרגיש את ענותו הנוראה, את כל חבלי המאסר, בעת יציאה מתלמוד אל תלמוד. והוא צריך תמיד עצה והדרכה נכונה, איך לרפד את היצוע של התוכנים המעשיים לפרטיהם הקשים ברפידות רכות, מלאות יפעה של עדינות החיים. והדר הקודש הנוצץ בהוד החופש והטהור השמימי, כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהור.

21. שמונה קבצים / קובץ ח / רנד.

רנד. בנטיית הקודש שבעולם, אנו מוצאים את תכונת הנטיה המוטבעה בטבע הנפש, גם בצדדיה החמריים והשפלים, אלא שעל גביהם מתגלה אור הנטיה היותר עליונה ואצילית. וככה הולכים הם המצעדים, וגבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם. עד כדי היפעה האלהית, באור פני מלך חיים, דברי אלהים חיים, אשר לתורת חיים. הנטועה בעם הקודש, העומד להתהלך לפני ד' בארצות החיים. אז בהקשר הנורמלי של המדרגות. התכונה השפלה הטבעית, המוטבעת בטבע החמרני של האדם. אובדת היא את תכונתה. והיא בטלה ברוב האור העליון שלמעלה ממנה, כמדת שרגא בטיהרא. וכנר לפני אבוקה, וכטפה בים הגדול. אמנם מסייעת היא אותה הנקודה השפלה, המוטבעת בנפש התחתונה, לעזז את עצמת הקודש, ברדתו אל מערכות החומר וחושיו, ופועלת היא בזה את פעולתה גם על כל אצילות היפעה שהמדות העליונות יושבות עליה, כחמרא דיתיב על דורדיא, המועילה לקיומו ואמוצו. בתכונת החיים אשר לאומות העולם מקשקשת היא הנקודה הטבעית הזאת גם כן. את צורתה היותר מהולמת לנחלת גויים מצאה על ידי המינות, שיצאה מהלאה לגבול ישראל, להיות לכח אמוני בעמים רבים. אבל כאן נפרשה הדורדיא מכל יין הלבנון, והנקודה החמרנית בתקפה הירוד והמגושם מוצאה את ביטויה בהתאמה לתוכן של אליליות מנוסחה שלפעמים נתמה על החפץ של הריח החריף

אשר לבקשת הקודש שנולד ממנה, אבל מיד נרגיש ריח של בשר, והבשר הולך הוא ומעביר את צורתו, ובשר קדש יעברו מעליך, עד שמתהוה לבשר חמורים השוה אמנם במשקלו לבשר אדם. והמשקל הזה, התכונה ההשווית המקרית, לכאורה היא הגורמת שעקבתא דמשיחא מתגלה גם כן על רכיבתו של חמור זה, שבאמת איננו חמורו של משיח עדיין, שהוא עתיד לבוא במהרה בימינו בקרוב, כי אם טולא דכופתא דחמריה. והצללים הללו הולכים הם ונסים, לפי תוקף הארת השמש, שמשו של יעקב, אשר זרחה בעבורו, לרפאות את צלעתו, שפגע בה שרו של עשו, כשנדמה לו כתלמיד חכם מעבר מזה, וכליסטים מעבר מזה, ויעקב אשר האמת היא מנת חבלו, קרא שם המקום פניאל, כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי. כי פודה ד' נפש עבדיו, שהיא מוארה תמיד באור חיי רוח ד', המופעת במלא יפעת נשמת צור כל העולמים, אל אלהי ישראל, הנגלה בחזון אצילי, כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר.